

YOSHLARNI OILAGA IJTIMOY MOSLASHUVI

Rahimova Matluba

*“Oila va hotin qizlar ilmiy-tadqiqot instituti”
tayanch doktaranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yoshlarni oilaga ijtimoiy moslashuvi, hamda yoshlarni oilaga sotsializatsiya qilishida oila institutining o'rnini, oilaning muhstahkam bo'lishiga ta'sir etuvchi salbiy, ijobiy omillar va ular ustida ish olib borgan tadqiqotchilarning ishlari yuzasidan fikrlar yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *yoshlar, oila, moslashuv, oila instituti, jamiyat, psixologik xususiyatlari.*

Аннотация: *В данной статье освещается роль института семьи в социальной адаптации молодежи к семье, а также роль института семьи в социализации молодежи к семье, негативные и позитивные факторы, влияющие на укрепление семьи, и работы исследователей, работавших над ними.*

Ключевые слова: *молодежь, семья, адаптация, институт семьи, социум, психологические особенности.*

Annotation: *This article covers the role of the Family Institute in the social adaptation of young people to the family, as well as the socialization of young people to the family, negative, positive factors affecting the survival of the family and the work of researchers working on them.*

Keywords: *Youth, Family, adaptation, Family Institute, Society, psychological characteristics.*

Kirish. Iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar sharoitida jamiyatning ijtimoiy farovonlik, rivojlanish va barqarorlikni ta'minlash qobiliyati bugungi kun talabidir. Shu bilan birga, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar ko'pincha jamiyatning beqarorligiga olib keladi - raqobat, ijtimoiy beqarorlik kuchayadi va ishsizlik kuchayadi. Bu salbiy omillarning barchasi yoshlarning ijtimoiylashuvining moslashuvchan bo'lmagan shakllarini keltirib chiqaradi, hayotiylikning pasayishini va butun avlodlarning murakkab iqtisodiy va siyosiy sharoitlarga moslashuvining buzilishini aniqlaydi. Ijtimoiy psixologiya, fan sifatida, qiyin hayotiy vaziyatga tushib qolgan shaxsning hayotiylik qonunlari va mexanizmlarini ochishda kuchli manbaga ega. Ish joyini yo'qotish sharoitida yoshlarning hayotiylik to'g'risida yangi kontseptsiyani shakllantirishning dolzarbligi bugungi kunda muhim ilmiy, boshqaruv va ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga ega.

Asosiy qism. Maqola mavzusini tanlash jamiyat tarkibidagi eng muhim ijtimoiy institutlardan biri bo'lgan va shunday bo'lib qoladigan oilaning ahamiyati bilan bog'liq bo'lib, uning asosiy vazifasi yangi avlod tug'ilishi va tarbiyasi hisoblanadi. Aynan oilada shaxs eng samarali boshlang'ich sotsializatsiyadan o'tadi, zarur ijtimoiy ko'nikmalarni

egallaydi, asosiy qadriyatlar va me'yorlarni o'zlashtiradi, psixologik, iqtisodiy qo'llab-quvvatlash va himoya oladi.

Tadqiqotchilarning ushbu masalaga qiziqishi zamonaviy oila faoliyatidagi inqiroz tendentsiyalarining namoyon bo'lishi bilan bog'liq bo'lib, uning hayotining barcha sohalariga ta'sir qiladi. Masalan Arapbayeva Damegul Qurbanovnaning "Kelinlar oilaga moslashuvining etnopsixologik xususiyatlari" nomli dissertatsiya mavzusida Sharq mutafakkirlarining oila haqidagi qarashlari, zamonaviy psixologiyada oila muammosi, oiladagi moslashuvning itimoiy-psixologik jihatlari, kelinlar oilaga moslashuviga ta'sir etuvchi etnopsixologik va individual-tipologik xususiyatlari, kelinlar oilaga moslashuvida nikohga ma'naviy tayyorgarlik, kelinlar nizoli vaziyatlarda hulq-atvor strategiyalarining ijtimoiy-psixologik va etnopsixologik xususiyatlari tahlil etilgan. Fayziyeva Mavluda Hudoyorovnaning "Oila barqarorligiga shaxslararo munosabatlar ta'sirining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari" nomli dissertatsiyada oila barqarorligini ta'minlovchi omillarning psixologiya fanida o'rganilganligi, oila barqarorligini shaxslararo munosabatlar ta'sirining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, hamda oilada shaxslararo munosabatlarni muvofiqlashtirish istiqbollari tahlil qilingan. Abdullayeva Ra'no Matyoqubovnaning "Talabalardagi oila-nikoh ustanovkalarining psixologik xususiyatlari" nomli dissertatsiyada oila-nikoh ustanovkalarini - oilaviy Hayotga tayyorlikning psixologik omillarini, oilaviy Hayotga tayyorlik va oila-nikohga oid ustanovkalar, oila-nikoh ustanovkalarining jinsga oid hususiyatlari, oila-nikoh ustanovkalarini namoyon bo'lishining o'ziga hosligi va ularni oilaviy rollar taqsimoti tahlil etilgan.

Bugungi kunda zamonaviy oilalar nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, balki oila institutining o'zgarishi bilan bog'liq bir qator muammolarga duch kelmoqdalar, ularning daxlsizligi va barqarorligi hech kimda shubha tug'dirmaganga o'xshaydi, ammo hozirgi paytda qadriyatlarni, shu jumladan oilaning qadriyatlarini faol qayta baholash davom etmoqda. Ayniqsa, qiyin sharoitlarda yosh oilalar paydo bo'ldi, bu nafaqat bizning jamiyatimizga ta'sir ko'rsatgan bir vaqtning o'zida bir nechta global tendentsiyalarning ta'siri bilan bog'liq - bu bozorga o'tish, jamiyatni demokratlashtirish va axborotlashtirish, shaxsiy salohiyatning o'sishi, balki yosh oilaning o'ziga xos xususiyatlari.

Zamonaviy yosh oilaning xususiyatlari bir nechta fikrlarni o'z ichiga olishi kerak. Birinchidan, bu davr oilani yaratish davri va ta'lim olish, ish qidirish, kasbiy o'zini o'zi belgilash bilan bog'liq ijtimoiylashuvning ma'lum bosqichlaridan o'tish davri mos keladigan o'ziga xos yosh bosqichidir. Shuni ta'kidlash kerakki, oilaviy hayotga, bolalarning tug'ilishiga psixologik moslashuvning o'tishi, yosh oilaning rol tuzilishining shakllanishi. Kelajakda oilaviy ittifoqning barqarorligi va mustahkamligi ko'p jihatdan yosh turmush o'rtoqlarning oilaviy hayotning ushbu bosqichidan qanchalik muvaffaqiyatli o'tishiga bog'liq.

Ikkinchi xususiyat - moddiy va moliyaviy ta'minotning yetarli emasligi va natijada ota-onalarga qaramlik. Ikkinchisi infantilizm va yoshlarning qaramligini keltirib

chiqaradigan ma'noda vaziyatni yanada kuchaytiradi. Ota-onalarning haddan tashqari g'amxo'rliqi va kichik yoshdagi giper-himoya yosh turmush o'rtoqlarning voyaga yetganligini, oilasi uchun javobgarlikni anglashlariga to'sqinlik qiladi. Ular oilaviy hayotda muammolar yuzaga kelganda o'zlarini yuklamaslikka harakat qilishadi, ularni hal qilish uchun harakat qilmaydilar, chunki ularni hal qilishning eng oson yo'li ajralish va natijada ota - ona oilasiga qaytish imkoniyatidir.

Bu zamonaviy yosh oilaning uchinchi tendentsiyasini yoki xususiyatini anglatadi - bu ajralishga moyillik. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 24 yoshga kelib, yoshlarning 75 foizi turmushga chiqadi, 15 foizi esa allaqachon ajrashgan. Birgalikda yashashning dastlabki ikki yilida ajralishlarning 20%, ajralishlarning dastlabki to'rttasida esa 37% to'g'ri keladi. Bugungi kunda nikoh barqarorligining yangi mexanizmlari birinchi o'ringa chiqadi va ular orasida oilada sevgi, baxtga bo'lgan ehtiyojni qondirish, oilaning "psixologik boshpana" funksiyasini bajarishi, shuningdek, turmush o'rtoqlar uchun shaxsiy potentsialni amalga oshirish imkoniyati hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Buning natijasi er-xotinning shaxsiy fazilatlarini ahamiyatining oshishi, shu bilan birga, er-xotinning bir-biriga bo'lgan talablari chuqurlashadi, oilaning ijtimoiy organizm sifatida o'zaro munosabatlarining butun tizimi murakkablashadi, nikohdan qoniqish muammosi kuchayadi, bu esa oxir-oqibat yosh oilalar o'rtasida ajralishning oshishiga olib kelishi mumkin.

Yosh oilani yadrolashtirish tendentsiyasi ham uning tuzilishidagi muhim o'zgarishdir. Ota-ona oilasidan hududiy ajralish istagi tobora teng huquqli bo'lib borayotgan oilaviy munosabatlarning xususiyatini o'zgartiradi. Bu ko'p jihatdan ayollarning iqtisodiy mustaqilligining oshishi bilan bog'liq. Ammo, o'z oilasining turmush o'rtoqlarini moddiy qo'llab-quvvatlash nuqtai nazaridan tenglik kuzatilsa, u holda uy yukini taqsimlashda erkak ayol bilan uy vazifalarini bo'lishishga intilmaydi. Bu, shuningdek, turmush o'rtoqlar o'rtasidagi munosabatlarda keskinlikning paydo bo'lishiga olib keladi.

Yosh oila iqtisodiy funksiyani o'zgartirdi va amalga oshirdi. Oilaning moddiy farovonligi yosh turmush o'rtoqlarning nikohidan qoniqishda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda va oiladagi psixologik iqlimga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Darhaqiqat, asosiy iqtisodiy qiyinchiliklar: o'z uylarining yo'qligi, uy - joy buzilishi, kam ish haqi, bo'sh vaqtni cheklanganligi va boshqalar bularning barchasi munosabatlarga ta'sir qiladi va yosh oilada nizolarga olib kelishi mumkin. Boshqa tomondan, yosh oilaning moddiy-iqtisodiy ahvolini mutlaqlashtirish tubdan noto'g'ri bo'lar edi, chunki bu nikohdan qoniqish va oilaning barqarorligi uchun zarur.

Shunday qilib, ichki barqarorlikni saqlab, tashqi muhitning o'zgarishi va ta'siri sharoitida uning moslashuvining potentsial imkoniyatlarini aniqlash va o'rganishga alohida e'tibor qaratish lozim. Yosh oila va oilaviy va nikoh munosabatlarining bu va boshqa muammolari ma'lum bir "ijtimoiy tizimning asabiy tugunini" tashkil etadi va butun jamiyatdan ham, tadqiqotchilardan ham e'tiborni talab qiladi, bu esa ushbu

ishda zamonaviy yosh oila institutining transformatsiya jarayonlarini o'rganishning dolzarbligini aniqladi.

Muammoga yondashuvlarni tahlil qilishda yosh oila hayotining turli jihatlarini o'rgangan tadqiqotchilarning ilmiy qiziqishlarining ko'p qirrali ekanligini aniqladim.

Oilaning hayot aylanishi nazariyasi doirasida yosh oila ko'pincha oilaviy hayotning dastlabki bosqichi sifatida qaraladi. Ushbu yosh ishda oila barqaror va barqaror oilani shakllantirishda oilaviy hayotning ushbu davrining hal qiluvchi rolini hisobga olgan holda o'rganiladi. "Yosh oila" tushunchasini aniqlashda turli tadqiqotchilar turli tadqiqot vazifalaridan kelib chiqadilar. Yosh oilani aniqlashda umumiy mezonlar er-xotinning yoshi (16-29 yosh) va nikoh tajribasi (5 yildan oshmasligi kerak).

Xulosa qilib aytganda, yosh oila institutidagi o'zgarishlar asosan oilaning kelajakdagi ijtimoiy institut sifatida holatini belgilaydi, chunki bu jamiyatning yosh vakillarining xatti-harakatlari va umuman yoshlar muhitidagi vaziyatni tahlil qilish uning faoliyatidagi salbiy va ijobiy tendentsiyalarni aniqlashga imkon beradi. Shuning uchun, biz zamonaviy yosh oilani va undagi o'zgarishlarni qanchalik sinchkovlik bilan o'rgansak, uni qo'llab-quvvatlash va himoya qilish bo'yicha samarali choralarni ishlab chiqishimiz va amalga oshirishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. «Молодая семья в XX веке». Научно-практическая конференция (2000, г. Химки). Сборник материалов научно-практической конференции «Молодая семья в XXI век». М.: Комитет по делам молодежи Московской области, 2000. - С. 61.
2. См. например: Жамсуева Н.К. «Молодая семья: проблемы становления и трансформации». Социологическое исследование/Отв. ред. С.В. Мантуров. Улан-Удэ, 2001. - С. 7.
3. Современная молодая семья: процессы трансформации и факторы стабилизации тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 22.00.04, кандидат социологических наук Осохеева, Бальжима Раднажаповна
4. Азисова Н.Н. Социальный статус молодой семьи в условиях современной России. Автореферат дис. к.с.н. Саранск, 2002.